

Har Hitlers jødeutryddelse fått en politisk funksjon?

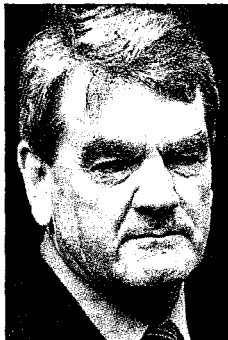
I hva besto jødeutryddelsens historiske egenart, og hvordan skal den drøftes og utforskes? Problemet tas opp igjen i mye av den vestlige verden.

Bakgrunn

Utnyttet minnet og materialet om nazistenes jødeutryddelse på en kritikkverdig måte? Dette ømtålige spørsmål er blitt et diskusjonstema blant amerikanske intellektuelle, og enda mer etter professor Peter Novicks bok «The Holocaust in American Life».

Problemet om tolkningen av Hitler-Tysklands utryddelse av jøder, sigøynere, homofile, sinnslidende og mentalt handicappede opptrår både historikere og psykologer, politikere og essayister. Diskusjonen går i svært forskjellige retninger og i de mest varierende toner.

For tiden er den kanskje mest amper i en rettsal i London, hvor historikeren David Irving fører injuriersak mot den amerikanske professor Deborah Lipstadt. Irving, berømt for sin evne til å finne materiale om Nazi-Tyskland og beryktet for enkelte av sine tolkninger av dette materialet, mener at Lipstadt har skadet hans profesjonelle anseelse ved å hevde at han benekter at jø-

Rettsak. Historikeren David Irving følger seg injurert av den amerikanske professoren Deborah Lipstadt, som anklager ham for å benekte at jødeutryddelsen var et systematisk iverksatt folkemord.

ødeutryddelsen var et systematisk iverksatt folkemord på Hitlers ordre. Lipstadt hevder at Irving gjentatte ganger har formulert utsagn som bare kan tolkes slik.

Utryddelsen dyrkes

Novick er professor emeritus i historie ved Chicago University, og ut fra den polskfødte skribenten Eva Hoffmans utførlige anmeldelse i The New York Review of Books kritiserer han særlig to sider ved det han kaller den politiske bruk av jødeutryddelsen: Minnet om Nazi-Tysklands uhyrligheter utnyttet av enkelte aktivister til å avvise nesten enhver kritikk av hva Israel foretar seg, og utryddelsen dyrkes som noe helt enestående i verdenshistorien og fremheves som et folkemord på jødene – men de andre som ble myrdet, ikke blir nevnt.

Det siste er både galt og forbløffende historieløst. Men som Novick fremholder, var det en bekjent taushet omkring Holocaust, også i Israel, frem til Elchmann-saken kom opp i 1961. Unge historikere som inter-

esserte seg for nazistenes veltrimmede, bestialske utryddelsesmaskineri og tenkingen bak det, fikk høre at emnet var en akademisk og karrièremessig blindgate. Det var fremfor alt barna av de overlevende som begynte å stille de spørsmål det ikke hadde vært lov å reise, og så kom diskusjonen i Israel. Den tok seg sterkt opp gjennom 1960- og 70-årene, ikke minst i forbindelse med nettopp Seksdagerskrigen og Yom Kippur-krigen seks år senere.

«Rasjonell» forklaring? Blant forgreningene er også deler av den tyske historikerstriden fra 1980-tallet. Den dreide seg i første rekke om vurderingen av nazi-regimet, men dermed også om jødeutryddelsen: Var dette noe helt enestående i Tysklands og verdens historie, noe som må betraktes som et fenomen av en dimensjon som løsrivder det fra alle andre og plasserer det i en kategori helt for seg selv, eller kan en slags «rasjonell» forklaring finnes ved at man søker tilbake til kilder, til tendenser og strømninger i tysk og europeisk historie, til en form for opprinnelse?

«Rasjonell» forklaring?

Å fremholde at dette er vanskelige og sjelsoppripende problemstillinger, er omtrent som å si at «det trekker litt» når orkanen flerrer taket av huset ditt. Og fredsdelig er diskusjonen ikke blitt. Den har fått ny fart også i Europa etter Holocaustkonferansen i Stockholm i vinter. Noen av bidragene preges av en bitterhet som

Utryddelsen. Diskusjonen om Nazi-Tysklands jødeforfølgelse raser i dag på begge sider av Atlanteren.

FOTO: SCANPIX

nok holder mange unna, ikke minst fordi beskyldninger om anti-semitisme sitter løst overfor dem som ikke dokumenterer tilborlig respekt for tragediens millioner av ofre og dens avsidige omfang.

I USA dreier deler av debatten seg også om retten til å bruke uttrykk som «folkemord» og «holocaust» om

overgrep mot andre folkegrupper. Endel jødiske aktivister, som Novick går i rette med, vil reservere begge uttrykkene for det som skjedde med Europas jøder i årene 1941 - 1945. (Om jødene ble sterkere og sterkere diskriminert fra 1933, ble den industrielle og systematiske utryddelsen ikke iverksatt før ca. 1941-42.)

Det er neppe tvilsomt at rasediskriminering og brutale politimetoder, hvor moralsk avskyelig slikt enn er, ikke er folkemord uten systematiske massedrap. Men hva kaller man da det som er skjedd i Rwanda i løpet av 1990-årene? Hvor mange skal til? Problemet går langt utenfor filologi og ord-snekringens grenser. For å

gjennomføre et hypotetisk tankeeksperiment: Det ville ikke være moralsk uproblematisk å hevde at massakren i Srebrenica er av underordnet betydning fordi tallet på drepte ikke går over 7000 mennesker.

Novick har syslet med jødiske temaer i mye av sin karriere i Chicago, og han var medlem av det prestisjetunge og ansette universitetets komité for jødiske studier. Hans sluttak-

«Å fremholde at dette er vanskelige og sjelsoppripende problemstillinger, er omtrent som å si at «det trekker litt» når orkanen flerrer taket av huset ditt» vil antagelig sette ny fart i diskusjonen; den omhandler amerikanske jødiske gruppers ekskursjoner til de steder hvor utryddelsesleirene lå. Han kritiserer at disse gruppene, særlig med elever fra videregående skole, utstyres med egne «livvakter av hensyn til de trusler som den polske lokalbefolkning kan utgjøre», og at de får høre at det bare vil ta timer å få gasskamrene i leiren i Maidanek gjort klar til bruk igjen.

Eva Hoffmans hovedinnvending mot Peter Novicks bok er ikke at den er skarp i tonen eller kontroversiell, men at han nesten utelukkende beskjeftiger seg med det han betrakter som den tvilsomme utnyttelsen av Holocaust – til fortregning for en like nødvendig driftelse av hvilken lærdom man kan trekke av det som skjedde.

For det er åpenbart at heller ikke Novick mener at verden skal tilbake til 1950-årenes fornekthet og fortieelse.

PER EGIL HEGGVE

218511